

- значною кількістю неконтрольованих тіньових фінансових потоків.

Слід зазначити, що в країнах Європи тіньовий сектор сформований переважно за рахунок заборонених видів діяльності (нелегальних). Особливістю тіньової економіки в Україні є те, що вона формується здебільшого за рахунок легальних видів діяльності, доходи від яких виводяться з-під оподаткування, унаслідок умисного ухилення від сплати податків.

Висновок. Тіньова економіка за своєю сутністю є складним суспільно-економічним явищем, пов'язаним із незаконним привласненням суб'єктом економічної діяльності чистини створеної вартості або частини майна через різноманітні спотворення достовірної інформації про рух грошових коштів та матеріальних цінностей, поданням неправдивої інформації первинного обліку для приховування джерел оподаткування.

Список бібліографічних посилань

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. - К.: НІСД, 1997. - 144 с.
2. Фінанси : підручник. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. - 2-ге вид. переробл. і доповн. - К.: Знання, 2012. - 687 с.
3. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України. [Аналітичний портал: Експерт України]. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.expe.ua/info/document/archivepa/law5xwqoi/index.htm>.
4. Сайт wikipedia [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансова_безпека.

УДК 336.01

Егор Вадимович КИРИЧЕНКО,

студент групи ФБСдср-18-1 факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Юлія Миколаївна КИРИЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9125-218X>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАНИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного

розвитку і торгівлі України [1], до складових елементів структури економічної безпеки віднесено виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову безпеку. Фінансова безпека, у свою чергу, містить такі складові: 1) банківська безпека; 2) безпека небанківського фінансового ринку; 3) боргова безпека; 4) бюджетна безпека; 5) валютна безпека; 6) грошово-кредитна безпека.

Фінансова безпека є основною складовою економічної безпеки, оскільки охоплює всі галузі матеріального виробництва та забезпечує обіг грошей. Існують різноманітні трактування її змісту та структурних складових. Переважно «серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків)» [2, с. 104 - 105].

Розглядаючи проблеми протидії правопорушенням у сфері економіки і корупції, слід зазначити, що ці питання не є новими для сучасної України. Держави за всіх часів намагалися захистити інтереси скарбниці від зазіхання шахраїв та злодіїв, а також від чиновницьких зловживань.

Монархи доручали розслідування найделікатніших справ довіреним особам, тим вельможам, яких вважали взірцем чесності. Відомо, наприклад, як боровся із тодішніми проявами корупції перший міністр юстиції Російської імперії Г. Р. Державін. Чиновних хабарників у ті часи називали «мздоимцами». Історія зберегла і до нашого часу це влучне російське слово.

За часів імператора Миколи I було створено Третє відділення Власної його імператорської величності канцелярії. Відділення займалося не лише боротьбою з інакодумцями та пошуком шпигунів. Його співробітники боролися з фальшивомонетниками та шахраями, стежили за розтратниками та хабарниками. Ці завдання не втратили актуальності і після революційного 1917 року.

Після переходу влади до більшовиків, 20 грудня 1917 року, В.І. Ленін підписав декрет про створення Всеросійської Надзвичайної Комісії (ВНК) як організації з боротьби з контрреволюційною діяльністю. Пізніше, у 1919 р. відповідним рішенням було створено «промислово міліцію», основними завданнями якої була боротьба з розкраданням народного надбання, а також з протиправним використанням у приватних інтересах націоналізованих засобів виробництва та сировинних запасів. За часів Нової економічної політики змінюються і пріоритети боротьби з економічною злочинністю, перш за все на певний час легалізують ринкову торгівлю, а особливу увагу починають звертати на посадові злочини радянських чиновників.

З лютого 1922 року у складі Головного політичного управління (ГПУ) почало діяти економічне управління, яке здійснює боротьбу з великими розкраданнями та хабарництвом. Займався економічними злочинами та кримінальний розшук.

У 1920-ті р.р., поряд з органами ГПУ, роботу з виявлення та розкриття розкрадань, розтрат, фальшивомонетництва, господарських та посадових злочинів проводили й апарати карного розшуку, для чого з їхнього складу виділялися спеціальні підрозділи. Наприклад, відділенням боротьби з посадовими злочинами у 1922 р. було виявлено 3 086 фактів хабарництва, а 1923 р. – 2778 [3].

У період колективізації різко зросла кількість злочинів проти колгоспної власності. Для боротьби з антиколгоспною економічною злочинністю з прийняттям Постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперацію та зміцнення суспільної власності» заходи впливу до осіб, які робили замах на колгоспну власність, різко посилилися. Саме ця постанова здобула сумну популярність як «Указ про три колоски»: незалежно від величини збитків, завданих державній власності, винний отримував або 10 років ув'язнення, або розстріл.

У 1935 р. економічні управління НКВС ліквідували, а функції боротьби з розкраданнями, посадовими та господарськими злочинами повністю поклали на міліцію та кримінальний розшук.

Першим спеціалізованим підрозділом у системі органів внутрішніх справ, що став вести цілеспрямовану боротьбу з корисливими злочинами економічної спрямованості, була служба боротьби з розкраданнями соціалістичної власності (БРСВ), створена наказом НКВС СРСР від 16 березня 1937 р. № 00118. Саме цим наказом було затверджено і «Положення про відділ по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією ГУРСМ НКВС СРСР». Відповідно до положення служба була створена для боротьби з розкраданням соціалістичної власності в організаціях і установах держторгівлі, споживчої та інвалідної кооперації, заготівельних організаціях і ощадкасах, а також для боротьби зі спекуляцією.

Післявоєнний стан в країні та нові завдання мирного життя вимагали вжиття необхідних заходів щодо вдосконалення діяльності служби БРСВ. У 1947 р. відділ БРСВ ГУМ набув нового статусу – він був реорганізований в Управління БРСВ. Враховуючи особливості того часу, робота апаратів БРСВ була націлена, в основному, на виявлення розкрадачів та хабарників у будівництві, торгівлі та промисловості. В цілому, працівники цієї служби виконували завдання з боротьби із розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією майже до кінця вісімдесятих років.

Саме з отриманням Україною незалежності настає новий етап становлення та розвитку власних органів з боротьби з економічною злочинністю вже незалежної держави. Зокрема, 2 вересня 1991 року Наказом МВС України № 378 підрозділи боротьби з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією були реорганізовані і утворені підрозділи захисту економіки від злочинних посягань (ЗЕЗП), а в МВС України утворене Головне управління захисту економіки від злочинних посягань [4].

Відповідно до Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510 [5] створена Державна служба боротьби з економічною злочинністю була складовою частиною кримінальної міліції системи МВС.

Першою спробою щодо заснування органу, який буде відповідальним за боротьбу з фінансовими порушеннями, яка відбулася навесні 2013 року, можна назвати Законопроект «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)», що розглядався міністерствами за ініціативою Податкової міліції.

Пізніше, у 2014-2015 роках Кабінетом Міністрів України було розроблено кілька концепцій Служби фінансових розслідувань. Тоді теж хотіли ліквідувати податкову поліцію та ще чотири органи виконавчої влади, а на базі ДФС, податкової поліції та економічних підрозділів СБУ та МВС створити нову службу, але проект не пішов далі від громадських обговорень.

Через рік до Верховної Ради України було внесено законопроект «Про фінансову поліцію», яка мала б замінити податкову в якості державного правоохоронного органу, на який покладался б обов'язок забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів у сфері формування та використання фінансових ресурсів держави, економічної безпеки.

В уряді відбулася дискусія щодо майбутнього органу фінансових розслідувань. У підсумку Міністерством фінансів України було внесено свій законопроект про створення Служби фінансових розслідувань, який так і не було розглянуто.

30 серпня 2019 року на доручення Президента України проект закону про Бюро фінансових розслідувань внесли до Верховної Ради як невідкладний, проте 2 жовтня 2019 року зняли з розгляду.

Тим часом 2 жовтня 2019 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні інший законопроект – № 1208-2 «Про Бюро фінансових розслідувань», однак у другому читанні його відхилили.

2 липня 2020 року зареєстровано новий проект закону №3087-д «Про Бюро економічної безпеки України», що 3 вересня цього ж року пройшов перше читання. 28 січня 2021 року закон був проголосований у цілому, а підписаний Президентом України 22 березня 2021 року [6]. 12 травня 2021 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 510 «Про утворення Бюро економічної безпеки України», відповідно до якої було створено Бюро економічної безпеки України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Державну реєстрацію органу як юридичної особи проведено 23 серпня 2021 року, а 25 листопада 2021 року Бюро економічної безпеки України розпочало свою діяльність.

Бюро економічної безпеки отримує функції різних правоохоронних органів – поліції, Служби безпеки України, податкової міліції. Зокрема,

Бюро економічної безпеки буде розслідувати злочини з маніпулювання на фондовому ринку, незаконний обіг підакцизних товарів, шахрайство, ухилення від сплати податків, фальсифікацію фінансових документів тощо. До того ж, до підслідності Бюро економічної безпеки переходить низка статей Кримінального кодексу України, які пов'язані з економічними злочинами (наприклад, ст.ст. 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219 тощо). Разом з тим наголошується, що важливим фокусом Бюро економічної безпеки мають стати розслідування злочинів щодо нецільового використання публічних коштів, рейдерські захоплення підприємств, протиправне заволодіння майном підприємств тощо [7].

Отже, задля того, аби бути дійсно важливим органом у частині забезпечення фінансової безпеки держави, зазначене Бюро економічної безпеки «має відповідати двом ключовим критеріям: 1) об'єднати в своїй підслідності розслідування всіх економічних злочинів проти фінансових інтересів держави, запобігати їх вчиненню, розробляти нові методи розслідування саме таких злочинів й мати дуже сильну аналітичну складову під час їх розслідування; 2) бути політично та операційно незалежним органом» [8].

Варто погодитися, що «в сучасних реаліях розвитку України потрібним є не черговий правоохоронний орган із заплутаною чи паралельною підслідністю (з проблемами на кшталт НАБУ чи ДБР), а створення нової служби зі збалансованим акцентом не лише на розслідуванні, а й на потужній аналітиці економічних процесів в Україні та світі, а також превентивних заходах реагування, відповідальній за розслідування економічних злочинів проти держави та консолідації всіх повноважень для боротьби з фінансовими злочинами проти держави саме в одному відомстві, позбавивши цих функцій інші органи досудового розслідування, перш за все СБУ та Національну поліцію з тим, щоб зменшити необґрунтований та безпідставний тиск на бізнес» [7].

Висновок. Сучасний стан економічного та політичного розвитку України свідчить про те, що головним пріоритетом діяльності органів із захисту економічної безпеки має бути боротьба з корупцією та хабарництвом, що підтверджується і прийнятими Верховною Радою України законами, громадською думкою, і реаліями сьогодення тощо.

Саме Бюро економічної безпеки України, яке розпочало свою роботу 25 листопада 2021 року, має стати органом, де основна ставка буде зроблена на аналітику і запобігання економічним правопорушенням, а не покарання. До того ж, Бюро має уніфікувати в собі повноваження решти державних органів, в сфері економічної безпеки і виступати платформою для діалогу між бізнесом та державою задля детінізації економіки.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.

2. Безпека життєдіяльності та охорони праці: підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 308 с.
3. Тишков С.В., Алабердєєв Р. Р., Латів Ю.В. Відділ по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності. БХСС БЕЗ що це. Завдання підрозділів економічної безпеки. URL: <https://zohenko.ru/uk/otdel-po-borbe-s-hishcheniyami-socialisti-cheskoj-sobstvennosti-bhss-bep-chto.html>
4. Про реорганізацію служби боротьби з розкраданням соціалістичної власності: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.09.1991 р. № 378.
5. Про затвердження Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kmp93510?an=17&ed=1993_07_05
6. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року № 1150-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20/ed20210128>.
7. Новостворене Бюро економічної безпеки: чого очікувати. URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/tsentr-publichnykh-rassledovanii-32/2022>.
8. Протидія економічній злочинності: дещо про причини її фактичного згорання в Україні (частина друга). URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/protydiya-ekonomichnij-zlochynnosti-deshho-pro-prychyny-yiyi-faktychnogo-zgortannya-v-ukrayini-chastyna-druga>

УДК 339.17:33.342.9.

Наталя Опанасівна КОЛОМІЄЦЬ,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва та біржової діяльності
Державного біотехнологічного університету (м. Харків);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-5985>;*

Мурат Абдикасович САДИКОВ,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри правового забезпечення господарської
діяльності та фінансової безпеки факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1249-2359>*

РОЛЬ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

За останні роки біржова діяльність зазнала значних змін. В умовах комп'ютеризації про угоди сторони мають більше часу для збирання відомостей про приголомшливу угоду. Брокери домовляються усно про можливу угоду, це має як позитивні, так і негативні наслідки.